

בתורה עד שהרגישו את פנימיות התורה, ואז קבעו ההלכה במשנה. כאשר הריחו חז"ל כי הלכה אחת לא נתקיימו בה כל התנאים הנ"ל, אמרו 'זו אינה משנה' (עפ"י 'אילנא דחיי' בשלח).

*

'... ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום שהוא קצת פירותיו, כגון זה (- נטע רבעי) ומעשר שני וגם מעשר בהמה - כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה שם, כי שם מורי התורה ועיקר החכמה...' (מתוך ספר החינוך רמז).

וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה... ולא ימירנו - היינו כשהשי"ת מנשא לנפש מישראל, אף שידמה לך שאינו כדאי, אין לך רשות לומר עליו גנאי כיון שהוא עבר תחת השבט והוא העשירי וסוקרו וסיקרא הוא לה', ושהשי"ת חפץ ביקרו ובטח הוא ראוי להתנשאות (מי השילוח ח"ב ס"פ בחוקותי).
ע' ברכות נח. 'אפילו ריש גריתא מן שמיא מנו ליה'.

דף נז

זאי אשמעינן שדה - לחומרא. פרש"י, משום הספק הולך ר' יוחנן לחומרא הלכך צריך להחזיר ביובל. ואעפ"י שכל ספק ממון - אין מוציאים מידו, כאן שונה כיון שהוא ספק מצוה, וגם אין לו הפסד ממון שהרי מן הסתם בתחילה חלקו בשוה וגם עתה לאחר חזרת היובל ישובו ויחלקו בשוה, הלכך מספק חזור ביובל (עפ"י שער המלך גירושין ג,ד. ע"ש. וע"ע באגרות משה או"ח ח"א יט).

ואם אמרת יש ברירה... הכא במאי עסקינן דלא שוו כולהו להדדי... הרמב"ם, אם כי פסק 'אין ברירה', הביא אוקימתא זו שאין הכלב שוה בדמיו לטלאים. ע' הסבר שיטתו בשו"ת ר"י מסלוצק (יד. ד"ה הנה מש"כ הגאון באות ט); שערי ישר ג,כב; חדושי הנצי"ב כאן; חדושי הגרנ"ט ('השלם') גטין פא; שיעורי ר' שמואל קדושין נא.

'היתום'. בענין יתום בקדשים - ע' במובא בחולין לח.

או עז פרט לנדמה. הרמב"ם כתב (איסורי מזבח ג,ה) שה'נדמה' הרי הוא כבעל מום, 'שאיין לך מום קבוע גדול מן השינוי'. ולפי זה יש לשאול מדוע צריך מיעוט מיוחד שנדמה פסול לקרבן, הלא הוא בעל מום? ויש לומר שהמיעוט נצרך בשביל תמורה שהרי בעל מום נתפש בתמורה. וכן מעשר בהמה חל אף על בעל-מום, וגם בשני אלו שהמום אינו פוסל בהם, לא חלה קדושה על ה'נדמה' ככלאים וכיוצא דופן ('חדושי הגר"ח על הש"ס'. ע"ע מהרי"ט אלגזי פ"ו נו; רדב"ז, לשונות הרמב"ם קב; מנחת חינוך שס,ב-ג).

על עניני כלאים ונדמה - ע"ע במובא בב"ק עח.

כל אשר יעבר תחת השבט כתיב, פרט לטרפה שאינה עוברת'. התוס' בחולין (קלו) צדדו לומר שאפילו נחתכה למטה מן הארכובה – אינה במעשר לפי שאינה עוברת, 'ודוחק'. וצריך באור לפי זה הלא עיקר הדין תלוי בכך שאינה עוברת, אפילו היא אינה טרפה, ואם כן מה שייכות יש לשאר טרפות ומנין למעט טרפה ממעשר?

ואולי הלימוד הוא בגדר 'קל-וחומר' מסברת חכמים; ומה זו שאינה עוברת אעפ"י שאינה טרפה, שאין בה אלא פגם קטן – פטורה, טרפה שהורעה בעיקר חיותה לא כל שכן.

ואולם מדברי התוס' כאן (וכן נראה מדברי רש"י בחולין, וכ"כ המפרשים בדעת הרמב"ם) מבואר שלא נתמעט אלא מן הארכובה ולמעלה. לפי זה עיקר המיעוט הוא משום טרפותה, אלא שרמזה התורה פסול טרפות במיעוט הכתוב הזה שאינה עוברת.

ואפשר דקים להו לרבותינו שאין סברה לדחותה ממעשר משום שאינה עוברת גרידא, אלא ודאי נתמעטה מפני טרפותה (עפ"י קהלות יעקב חולין מא).

ויש מי שפירש 'פרט לטרפה שאינה עוברת' – שאינה מתעברת (עפ"י באור הרא"ם לפיסקתא זותרתא ס"פ בחוקותי, עט).

פירוש מחודש נוסף – בהגהות הרש"ש להלן נח. ולכאורה יש לפרש על פי פשט 'כל אשר יעבר תחת השבט' – כשהורעה מעביר צאנו תחת שבטו כשמבקר עדרו וסוקר ומונה לידע מצב בריאותם, לצורך מכירה ושחיטה וכד', רק אותן בהמות בריאות ה'עוברות' ונחשבות במנינו חייבות במעשר, ואילו הטריפה אינה עוברת אלא מושלכת לכלבים.

(ע"ב) 'שלוש גרנות למעשר בהמה'... מלשון רש"י משמע שמעשר בהמה – רשות, שאין חיוב לעשר מן התורה אלא שאם עישר – קדוש. ואולם מלשון הרמב"ם (בכורות פ"ו וכן בספר המצוות עשה עח) משמע שזו מצוה חיובית. וכן יש להוכיח מכמה סוגיות.

והיה נראה שאם יש לו עשר בהמות והוא מאחר את הפרשת המעשר, הרי הוא עומד באיסור 'בל תאחר' ברגל ראשון, כמו בשאר חובות (ר"ה ו.). ואם עבר הרגל ולא עישר והוא מוכר או שוחט את הבהמות, הרי הוא מבטל מצות עשה, שהרי כבר נתחייב במעשר מן התורה.

ולפי זה תקנת גרנות ענינה לאסור מכירה ושחיטה קודם הרגל, אבל עצם החיוב לעשר קודם הרגל – מן התורה הוא.

ועיקר תקנת גרנות מכריח שמעשר בהמה מצוה חיובית היא אלא שרשאי למכור ולשחוט [שזה אינו ביטול המצוה אלא שגורם להיפטר, ובזה אין איסור תורה], שאם אינה חובה כלל, למה תיקנו גרנות לאסור מכירה ושחיטה – אבל אם עיקרה חובה אלא שיכול להפקיע מצותו במכירה ושחיטה, מובן שראוי לתקן לאסור הפקעת המצוה.

ונראה שלא חייבוהו חכמים לעשר ביום הגורן דוקא, אלא אסרוהו למכור ולשחוט, אבל יש לו רשות לאחר את המעשר עד הרגל (עפ"י חזון איש בכורות כו, ג).

יש מבארים שיטת רש"י שאינה חובה גמורה ואולם רצון התורה לעשר, וענשינן עליה בעידנא דריחתא, כבביצית. או על דרך שכתב הריטב"א בקדושין לה: לענין סמיכה ותנופה, שהיא מצוה ואינה חובה גמורה.

עוד יתכן שאעפ"י שאינו חייב, מ"מ כאשר מכניסן לדיר להתעשר או מתחיל לעשרן, אז חל 'חיוב' בדבר, ובזה מיושבות כמה קושיות על דברי רש"י (עפ"י שיעורי הגריש"א שליט"א).

על דרך זו יש בחדושי הנצי"ב, שאעפ"י שאין מעשר בהמה טובל מדאורייתא, כאשר התחיל למנות כדי לעשר, אסורים משום טבל. ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב קפג, ג) צדד שמהתורה חל החיוב בסוף השנה, לאחר שהמאחרות ילדו. ונשאר ב'צ"ע'.

ולולא דברי הגאונים ז"ל היה נראה שאין כוונת רש"י לומר שאינה חובה, אלא 'מצוה בעלמא' היינו שאינה טובלת ואוסרת את השאר כשאר מעשר אלא מצוה על הגברא גרידא. וכ"מ בתוס' (חגיגה ח. ד"ה משום) שמעשר חיוב דאורייתא הוא אלא שאינו טובל.

במש"כ החזו"א לענין 'בל תאחר' במעשר בהמה – בספר טורי אבן (ר"ה ד) האריך שאינו עובר אלא לאחר שעשיר. ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב קפג,ג) דחה הוכחתו.

עניני אגדה

'העיד רב ישמעאל בן סתריאל מערקת לבנה (כצ"ל. ע' ריעב"ץ)... חזירין שבמקומנו יש להם ששים רבוא קלפים בבית המסס שלו.

פעם אחת נפל ארו אחד שבמקומנו ועברו שש עשרה קרונות על חודו אחת.

פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים'.

כתב מהרש"א ז"ל: 'הגם כי יש להאמין כל אלו הדברים כפשטן, מכל מקום ודאי דלא נכתב בתלמוד רק להורות על המכוון בענייננו...!'

וזו לשון הזוה"ק (פינחס רטו. ברע"מ): 'דהכי אורח דמארי רזין, אמרין מרגלית לתלמידיהון ולא אשתמודעון ביה ברמזיא, אהדר לון ההוא מלה במלי שחוק, כגוונא דההוא דאמר דביצה אחת אפילת שתין כרכין...'. ע"ש.

ובמוסף הערוך (לרבי בנימין מוספיא, ערך 'בר יוכני') כתב על העוף המוזכר כאן: 'אולי משל הוא כי איננו בישוב'.

וכיוצא בזה כתב המהר"ל בפירושו לאגדות, שלא נאמרו מאמרים אלו במימד המוחשי-הגשמי אלא על דרך המושכל. ובסוף דבריו כתב: 'כלל הדברים, חכמי ישראל דברו על הדברים להכיר ולדעת הנמצאים במהות העצמי שלהם, ולא הביטו אל החומר כלל רק אל המהות. וחכמי האומות עיינו במוחש ולא ידעו המושכל, לכך חכמתם מחולק, והמאמר הזה הוא יותר עמוק. ומה שאמר פעם נפלה ארו, פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני, אין זה נפילה גשמית רק מופשטת מן הגשמי. ועל זה הקשה אחר כך 'ומי שדי לה" וכו' – ורצה לומר שאין ליחס לה מצד הצורה המופשטת דשדי הביצה...'. וכיו"ב מפרש בכל כגון זה.

והמליץ המהרש"א כל הענין על החכמה והתורה; ששים ריבוא דעות יש, למספר בני ישראל יוצאי מצרים, בכל דעה יש 'מין' ו'שמאל', טהרה וטומאה. פשר הדימוי לחזרת, חסא, שתחילתה רך וסופה קשה – כי הדעה הטהורה אינה באה אלא לבסוף, לאחר עמל ועבודה קשה כעבודת פרך שנשתעבדו בה במצרים, אבל בתחילתה הריהי נוטה לצד הטומאה והמיאוס ('המסס').

חודו של הארו שנפל מורה על חידודה ופילפולה של תורה שניתנה למשה רבינו, והוא נהג טובת עין ומסרה לכלל ישראל (כמו שאמרו בגדרים), וט"ז קרונות הם ט"ז דורות שמקבלים זה מזה, כולם עוברים על חודו של הארו הגדול – הוא משה רבינו ע"ה. כלומר, לא יבוא שום תלמיד לעומק ושורש ענין בלי רב המלמדו, כמו משה ליהושע ויהושע לזקנים וכו'.

נפילת הביצה מרמזת על שבירת הלוחות [ולכך היא ביצה מזורת, שאינה עושה פרי, כלוחות הראשונות שלא נאמר בהם 'טוב'], שהתורה נמשלה לצפור גדולה, ארוכה מארץ מדה. ושני לוחות הברית הם תמצית התורה, ביצת אותה צפור, וסיבת נפילתה – עוון העגל, גרמה לפקודת עונש על דורות רבים ('טבעה ששים כרכים') ועל גדולים וצדיקים ('שברה שלש מאות ארזים').

ע"ע בחדושי הגר"י וינוגרד; נועם אלימלך יתרו (עה"פ ויהי ביום).

ר' מאיר אומר: באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה' –

'... ותיקון הרוח הוא באלול... וגם הבהמה יש לה רוח, כמו שכתוב רוח הבהמה היורדת... – כי כל חיות הוא ברוח. ועל כן אחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, לתקן נפש הבהמית. וזהו הכנה לימי התשובה דתשרי שהוא החזרת הדבר למקורן על ידי התשובה שמגעת עד כסא הכבוד (יומא פ:). דמשם אצילות שורש הנפשות דבני ישראל, דמשם הוא המשכת אור מקיף דגשמה לנשמה, דעל ידי זה נתקן הכל ביום הכיפורים. וההכנה לזה באלול, להכניס קדושה ברוח הבהמית שבו...' (מתוך מחשבות חרוץ ח, עמ' 55).

דף נח

רבי עקיבא סבר אדר הסמוך לניסן זימנין מלא וזימנין חסר... וכן עזאי סבר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. מחלוקתם בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בזמן הזה לדעת הכל אדר הסמוך לניסן לעולם חסר (המפרש על הרמב"ם הל' קדוש החדש ה – עפ"י הסוגיא בר"ה. הובא בכסף משנה הל' בכורות ז, ח).

'בכ"ט באב. בן עזאי לטעמיה, דאמר האלולין מתעשרין בפני עצמן' – הלכך אין לקבוע גורן בכ"ט באלול, כדי שלא יבואו לצרף את הבהמות שנוולדו באלול עם הבהמות שנוולדו מקודם. ואם תאמר מה הועלנו, הלא כשנקבע הגורן לכ"ט באב יש לחוש שמא יעשר את האלולים עם הנולדים בתשרי? – יש לומר לפי שרוב הבהמות נולדות בקיץ ומעט מתאחרות לילד בתשרי, הלכך החשש הזה מועט מן הראשון. וגם י"ל שחילוף השנה ניכר יותר לבני אדם באחד בתשרי, ולפיכך לא חששו שמא יצרף את הנולדים עד תשרי עם הנולדים בתשרי [אעפ"י שהנולדים בתשרי מתעשרים בסוף אדר ומצד זה היה לחוש יותר שמא לא ישים אל לבו באותה שעה אלו נולדו מתשרי ואלו נולדו באלול] (כ"ג. וערש"ש).

זאי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא. התוס' כתבו שאין איסור אלא משום צובע ולא משום שאין מקדישין ביום טוב – כיון שעשירי קדוש מאליו אפילו לא קראו מעשר (כדלהלן נט.). והתוס' בחגיגה הקשו שיהא איסור משום 'מתקן', כשם שאסרו להרים תרומות ומעשרות בשבת וביום טוב? ותרצו שאינו נחשב כמתקן כיון שמן הדין מותר לשחוט ולמכור אף קודם שיעשר. ואף על פי שמדרבנן איסור למכור ולשחוט עד שיעשר, צריך לחלק בין זה ובין טבילת כלים שאסורה בשבת משום מתקן, הגם שאינו אלא מדרבנן – שחכמים לא החלו 'איסור' על הבהמה רק על האדם יש איסור למכור ולשחוט בהגיע זמן הגורן משום המצוה המוטלת עליו. משא"כ טבילת כלים הטילו חכמים 'איסור' על הכלי בשימוש, כל עוד לא נטבל, ולפיכך שייך בו ענין 'מתקן' (רא"ד נ"י).

(ע"ב) ונוטל אחד מן האלולין. מרש"י משמע שעושה כן על ידי שמונאן כשהם רבוצים, שאף על פי שאין לעשות כן לכתחילה, כאן שאי אפשר בענין אחר – שפיר דמי. ומשמע שעדיף לעשר באופן זה מאשר להוציאן דרך הפתח ולעכבן מלצאת לעצמן כדי שהאלולי יצא עשירי. ואולם מהתוס' נראה שמעשרן ע"י יציאה מן הדיר אלא שמסייע במעשיו להיות העשירי מן האלולים, ואעפ"י שלולא סיועו אפשר שהיה יוצא אחר – אין זה בכלל איסור לא יבקר. ועוד, המצוה שיצאו

- א. הלכה כדעה אחרונה (רמב"ם בכורות ו,יא). [ואעפ"י שאנו נוקטים להחמיר בדאורייתא שמא יש ברירה (כדעת רוב הפוסקים ודלא כרש"ל), אך הואיל ובמעשר בהמה ספיקו להקל מגזרת הכתוב (ע' להלן נח:), לכך יש לפטור ממעשר. עפ"י בית שמואל קלא סק"ד].
 ואם חלקו בהמות שונות לפי שומא, כגון קטנות וגדולות – לכו"ע אין לומר כאן 'ברירה' (וע' בתוס' וברשב"א ותורי"ד קדושין יז ובשעורי ר' שמואל שם; רש"י חגיגה כה רע"ב; חדושי הנצי"ב כאן; חזו"א בכורות כז, טו; אבי עזרי (קמא) – ע"ז ו,ה ומאכ"א יג,כב).
- ב. מדברי הרמב"ם (בכורות ו,י) מבואר שבהמות שנשתתפו בהן עצמן – בין באחים בין בשאר שותפים – פטורות ממעשר. ומשמע מדבריו שהפטור הוא משום 'לקוח'. ואילו הבהמות שנוולדו בשותפות חייבות בכל ענין [ונראה שה"ה בשותפות נכרי. מנ"ח שס,ז], בין באחים בין בזרים, בין שנשתתפו בבהמות בין במעות. (וע' בלח"מ ובחידושי הגר"ח הלוי שם; מהריט"א; אבי עזרי סוף הל' שקלים).
- בשול"ת הרשב"ש (תפג) כתב שנראה כשיטת רש"י במה שפירש שאחים שירשו בהמה – חייבים במעשר. ונראים דברי הרמב"ם שכאשר חלקו, אפילו לא חזרו ונשתתפו – פטורים.
 בשול"ת אחיעזר (ח"ב מג,ה) חידש בדעת הרמב"ם שאף בבהמות שנוולדו לשותפים אין חיוב אלא אם לכל אחד יש כדי חיוב, דהיינו עשר בהמות.
- ג. יורש יחידי; דעת הל"ח והמנ"ח (שס,ז) שחייב במעשר. ואולם החזו"א כתב (כו, טו ובסוף הספר עמ' קסד) שלדעת הרמב"ם פטור ממעשר בהמה.
- ד. צ"ע מהו שיעור השותפות הפוטר ממעשר, האם דינו ככבור או שמא כאן לכו"ע שותפות כלשהי פוטר, דבעינן דומיא ד'בניך' שאין שם שותפות כלל (מנ"ח שס,ז). ובחזו"א (כו,ב) השוה לכבור, דקיי"ל אפילו שותף באזנו פטור.

- ג. הנותן מחצית השקל מוסיף קלבון (= תוספת מועטה לצורך הכרע, וי"א לחילוף מטבעות. רש"י). וכן שני אנשים שנותנים שקל עבור שניהם – מוסיפים שני קלבונות, שהרי הם חיובים נפרדים.
 לדעת חכמים במשנת שקלים (א,ו) נותנים קלבון אחד. אך י"ל שזה רק כשאחד שוקל עבור עצמו ועבור חברו, אבל שנים שנותנים יחדיו – לכו"ע נותנים שני קלבונות. ואין משמע כן בלשון הרע"ב (מלא הרועים).
 והוא הדין לאחים שירשו כספים וחלקו וחזרו ונשתתפו, כאשר הם נותנים שקלים שלמים – מוסיפים קלבון עבור כל אחד, כדין שני אנשים זרים. אבל אם לא חלקו עדיין את ירושתם, ואפילו חלקו בהמות ולא חלקו כספים – הרי זה נידון כאילו אביהם קיים ונותן שקל שלם עבור שני בניו, שאינו מוסיף קלבון (וי"א שמוסיפים קלבון אחד. ע' רש"י, רע"ב, תוי"ט ורש"ש).
 לדברי רבי מנא בירושלמי (שקלים א,ד כפירוש קרבן העדה) מבואר שאם היתה הבהמה רוב בנכסים, אעפ"י שחילקו שאר הנכסים, אם לא חילקו הבהמה פטורים מקלבון. ואם חלקו הבהמות ולא חילקו שאר – חייבים בקלבון כאילו חלקו הכל (כפירוש פני משה). [ולכן לא נקטה המשנה אפשרויות אלו שחייבים או פטורים בזה ובה – שאין הדבר פסוק אלא משתנה לפי רוב הנכסים].

דף נז

פה. אלו בהמות נכנסות לדיר להתעשר ואלו שאינן נכנסות?

בהמת כלאים או נדמה – אינה נכנסת לדיר להתעשר (תחת – תחת מקדשים). טרפה – אינה נכנסת להתעשר. (כל אשר יעבר תחת השבט – פרט לטרפה [שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה] שאינה עוברת).

נדמה הדומה לאמו במקצת סימנים – ע' לעיל יב.

יוצא דופן, מחוסר זמן ויתום; לתנא דמתניתין אינם נכנסים להתעשר (תחת תחת מקדשים). וכן מסר ר' עקיבא מר' יהושע. ואולם ר'א בר' יהודה איש כפר ברתותא (בשם ר' יהושע) סובר שנכנסים; יוצא דופן – משום שסובר כר' שמעון ואליבא דריש לקיש, שכשר בקדשים. מחוסר זמן – סובר כרשב"י שנכנס לדיר להתעשר בככור. וביתום – סבר שכל עוד שלח האם קיים, אינו בגדר יתום, שהשלח מועיל לולד ע"י הלבשתו אותו, כאשר העיד רי"ש בן סתריאל מערקת לבינה, שכן נוהגים לעשות שם. רובע ונרבע, מוקצה, נעבד, אתגן ומחיר-כלב – כולם נכנסים לדיר להתעשר (שכל הפסול משום ע"ז או משום עריות, הוקש לבעל-מום (משחתם בהם מום בם), וכשם שבע"מ מתעשר שנאמר לא יבקר בין טוב לרע, כך אלו. ו'מחיר' הוקש ל'אתגן').

בהמה שהרגה את הנפש; נקט בבית הלוי (מג,ה) שדינה כדין רובע ונרבע ונעבד שנכנסים לדיר להתעשר.

טומטום ואנדרוגינוס; מחלוקת תנאים האם נידון כספק זכר ספק נקבה ונכנס להתעשר (וכ"מ מסתם מתניתין), או בריה בפני עצמה הוא (כפרש"י ור"ג) ופסול בכל הקדשים הלכך אינו נכנס להתעשר (ר' שמעון). א. הרמב"ם, אעפ"י שפסק בריה בפ"ע היא ואינה קריבה (איסור"מ ג,ג), נראה שלא פסק כר"ש אלא כחכמים שנכנס לדיר להתעשר (כ"מ מדבריו בהל' בכורות ויד, וכן מפורש בפירוש המשנה. וערש"ש וחדושי הנצי"ב באור שיטתו. וע"ע מנחת חינוך שס; ליקוטי הלכות. ויש שפרשו דעת הרמב"ם לפטור. ע' בספר שושנים לדוד).

ב. לדעת רב חסדא וריש לקיש (לעיל מב), לא אמר רבי שמעון אלא באנדרוגינוס, אבל הטומטום נכנס לדיר להתעשר, שאינו בריה בפני עצמה (עפ"י תוס' כאן ולעיל מב).

דפים נז – נח

פו. א. מהם הגרנות וראש-השנה למעשר בהמה? ומתי הם חלים?

ב. בהמות שנולדו באלול – האם הן מצטרפות למעשר עם אלו שנולדו לפניו או לאחריהן? בהמות שנולדו לפני הגורן – האם הן מצטרפות עם הנולדים אחר הגורן?

א. הגרנות הם תאריכים שקבעו חכמים למעשר בהמה שבהם נקבעות הבהמות למעשר; שכשם שהגורן קובע את הדגן למעשר, כך אותם זמנים קובעים למעשר בהמה והרי הן אסורות (מדרבנן. רש"י, ר"ג) משעת הגורן להמכר ולהשחט עד שייעשרו.

א. אפשר לעשרן לפני הגורן גם שאין חיוב לעשות כן, אלא שדרך בני אדם להשהות בהמותיהם עד לגורן ואז לעשר (עפ"י תוס').

ונראה שלא חייבו חכמים לעשר ביום הגורן אלא שאסרו למכור ולשחוט ללא מעשר, אבל הרשות בידו לאחר את העישור עד הרגל. ואולם כשאינו מעשר ברגל, אפשר שעובר בבל תאחר (עפ"י חזו"א כז,ג).

ב. בהגיע הגורן, כשם שאסור לו למכור, כך אסור להשתתף עם חברו, שהרי זהו מוכר ומפקיע בכך מן המעשר (חזו"א כז,יד).

ראש השנה למעשר בהמה הוא התאריך שממנו מתחילה שנת-מעשר חדשה, שאין מעשרים בהמות הנולדים בשנה זו על בהמות שנולדו בשנה אחרת. (שנה בשנה, ואתקש מלמעשר דגן).

ושלשה גרנות יש בשנה; למקדימות להיולד, למאחרות ולקייציות. ונחלקו חכמים בזמניהם. ולדעת כולם נקבעו הגרנות לפני הרגלים בסמוך להם, כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים; – לדברי רבי עקיבא: בפרוס הפסח, בפרוס העצרת ובפרוס החג. כלומר, ט"ו יום לפני שלש הרגלים; היום האחרון של אדר הסמוך לניסן, ל"ה לעומר, וכ"ט באלול. [פרוס' – לשון מחצה, מחצית הזמן ששואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח. רבי אבהו].

בן עזאי אומר: כ"ט באדר [היינו כר' עקיבא, ט"ו יום קודם הפסח, אלא שלדעת בן עזאי אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, לפיכך אותו יום יוצא בכ"ט באדר בכל שנה. ואילו לרע"ק פעמים שהוא מלא]; א' בסיון [שכיון שהיולדות בין פסח לעצרת אינן מרובות, יש להסמיכן לעצרת יותר כדי שיהיו מצויים לעולי הרגל]; כ"ט באב [שהולך בן עזאי לטעמו שהאלולים מתעשרים לעצמן, לכך נקבע הגורן ליום האחרון שלפני אלול. וכיון שפעמים אב מלא ונמצא יום שלשים של אב ר"ח אלול, לכך קבעו בכ"ט אב, לעשות הכר בין החדש לישן].

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: בא' בניסן [כרשב"ג שאמר שואלין ודורשין קודם לפסח שתי שבתות]; א' בסיון (כנ"ל); כ"ט באלול [לעשות הכר בין חדש לישן, וגם א"א לעשר בא' בתשרי משום שהוא יו"ט וצביעת הסיקרא אסורה בו. אבל משום הקדש ביו"ט – כתבו התוס' – אין לאסור, לפי שהיא קדושה הבאה מאליה אפילו לא קראו 'עשירי']].

הלכה כר' עקיבא (רמב"ם בכורות ז, ח) שהיה רבם, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב (לקוטי הלכות). ראש השנה למעשר בהמה; לר' אלעזר ור' שמעון (ריש ר"ה), באחד בתשרי (כמעשר דגן). לר' מאיר – באחד באלול (כדגן, שסמוך לגמרו עישורו). לבן עזאי – ספק [ולא הכריע כאחד מן הטעמים, כיון שמפי השמועה אמרוהו, מפי חגי זכריה ומלאכי, לא היה בידו להכריע ביניהם].

הרמב"ם פסק כר' אלעזר ור' שמעון (וכן נראית דעת ספר החינוך. עפ"י מנ"ח שי"א, ג). ואולם רש"י וסמ"ג (עשין ריב) הביאו משנת ר"ה כסתמה, שאחד באלול ר"ה למעשר בהמה (עפ"י לה"מ ול"ה).

ב. כאמור, אין מתעשרין יחדיו אלא בהמות של אותה שנת-מעשר. הלכך לר' מאיר שאמר א' באלול ראש השנה למעשר בהמה, האלוליים מתעשרים עם הנולדים אחר כך ולא עם הנולדים קודם. ולר"א ור"ש – מתעשרים עם שלפניהם ולא עם שלאחריהם. ואילו לבן עזאי, האלוליים מתעשרים לעצמם מפני הספק, כנ"ל.

אעפ"י שלבן עזאי האלוליים מתעשרים לעצמם, אמר רבא שאם נולדו חמשה באב וחמשה באלול וחמשה בתשרי – כונסן לדיר להתעשר, ונוטל למעשר מן האלוליים כי אז ודאי יש כאן עשרה שמצטרפים, של אב עם של אלול, או של אלול עם של תשרי. ואותם שנולדו בתשרי אינם מצטרפים למעשר הבא כי שמא כבר נתעשרו, והרי אמרה תורה העשירי – ודאי ולא ספק, הלכך פטורים.

אעפ"י שאסור לבקר בהמה מסוימת והלא אפשר שתצא בהמה אחרת ולא זו שנולדה באלול ואז לא יצא מידי ספקן – יכול לעשרם כשהם רבוצים או עומדים ויכוין שהעשירי שמונה יהא מן האלולים (עפ"י רש"י). ומתוס' משמע שאינו מונה כשהם רבוצים אלא מוציאם באופן שמסייע במעשיו שהאלול יצא עשירי (כן פרש בחזו"א).

אפילו הפסיקו כמה גרנות בינתיים – מצטרפים בהמות למעשר, כל שהם בני אותה שנה.